

IV МАКЕДОНСКИ КОНГРЕС ЗА ИСТОРИЈА НА МЕДИЦИНАТА

АРХАИЧНА МЕДИЦИНА

АНТИЧКИОТ МАКЕДОНСКИ ЛЕКАР НУМЕНИЈ И ДВА НЕГОВИ РЕЦЕПТИ ЗА ЛЕКОВИ

М-р Катарина Смилков

Факултет за медицински науки

М-р Александар Донски

Институт за историја и археологија

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

Нумениј (Numenius)

антички македонски лекар од Хераклеја

Цел на истражувањето: преглед на малкуте историски податоци што се зачувани за овој лекар, како и на единствените два негови зачувани рецепти за лекови наменети против вкочанети зглобови и против воспаление на матката.

За животот и дејноста на античкиот македонски лекар Нумениј кратки податоци оставиле само тројца антички автори, Атенај, Етиј и Целзус.

Атенај (Athenaues), познат и под името Атенај од Наукрат, старогрчки реторичар и граматичар од III и II век пред Христа.

единствено зачувано дело „*Deipnosophistes*“ („Вечера за филозофите“) од кое се зачувани петнаесет книги.

спомнал имиња на околу 800 антички автори со кратки податоци за нив и нивните дела.

Античкиот македонски лекар Нумениј, е спомнат 28 пати во кратки сегменти.

Во првата книга Атенај спомнува автори кои пишувале поеми во кои се спомнуваат банкети. Притоа, го спомнува и (цит.): „... Нумениј од Хераклеја, ученикот на лекарот Деух (*Dieuches*).“ *

- Од овој краток цитат се воочуваат неколку важни информации.
- Нумениј бил по потекло од Хераклеја (денешна Битола), кој град бил основан од Филип II Македонски (таткото на Александар Велики Македонски) во средината на IV век пред Христа.
- се занимавал со литература, конкретно со пишување поеми.
- бил ученик на лекарот Деух, за кого е познато дека живеел во IV век пред Христа и ја застапувал Догматската школа во медицината. Сосема е можно дека тој се родил во времето на Александар Велики Македонски.
- Нумениј се занимавал со зоологија (конкретно со проучување на рибите), а негово најпознато дело било „Уметноста на риболовот“ од кое Атенај пренесува извесен број извадоци.
- Сепак, **Нумениј останал запаметен по својата основна преокупација - медицината.**

Нумениј бил спомнат од рановизантискиот христијански лекар и писател **Етиј од Амида** (Aetius of Amida), кој живеел во V и VI век. Етиј го запишал неговото име како Нумиј (Numius), а не како Нумениј (Numenius).

Најзначајни податоци за Нумениј - **Аул Корнелиј Целзус** (Aulus Cornelius Celsus), римски енциклопедист и лекар (~ 25 г. п.н.е -50 г. н.е)

- Капитално дело „За медицината“ (“**De Medicina**”), во кое доминираат текстови од областа на диететиката, фармацијата и хирургијата.
- објавил записи за поголем број автентични рецепти за лекови од претходни лекари, меѓу кои и два рецепти пренесени од македонскиот лекар Нумениј.

Нумениј имал оставено пишани трудови и од областа на медицината, кои денес се загубени, но во времето на Целзус (кој работел околу 300 години по смртта на Нумениј) сè уште постоеле.

Aulus Cornelius Celsus

Во врска со рецептот за лек против вкочанети зглобови, Целзус запишал:

*Нумениј лекувал подагра и секакви други случаи на вкочанети зглобови со мелем кој содржел: пелин, суви лисја од роза и афионско семе, по 12 грама од секое, 16 грама терпентин, по 32 грама темјан и сода, по 48 грама ирис и аристолохија, 1 килограм восок на кој се додава 42 милилитри масло од кедаф, 126 милилитри масло од ловор и 500 грама горко маслиново масло.**

Доколку ги разгледаме дрогите кои Нумениј ги користи за подготовка на мелемот, можеме да забележиме дека се работи за дроги за кои денес е покажано дека содржат супстанции со аналгетично, антифлогистично, адстрингентно, антисептично и спазмолитично дејство. Притоа, мелемот е изработен со масна подлога, каде се користени маслиново масло и восок.

- Употребата и ефикасноста на хербата од пелин (*Absinthii herba*) во форма на мелеми и линименти против остеоартрит, во денешно време се споредува со ефикасноста на пироксикамот (Zeraati, F. et al. 2012).
- Лисјата од роза (*Rosae folium*), како и нивниот екстракт имаат силно бактерицидно дејство и антиоксидантно дејство, поради содржината флавоноидни состојки и токоферол (витамин Е) (Ulusoy, S et al., 2009).
- Афионското семе (*Papaveri semen*), чиешто масло содржи антиоксидантни состојки, токоферол, но и линоленска киселина, која го надополнува ефектот на линиментот (Bozan, B. et al., 2008).

- Терпентинот порано масовно се користел како антинеуралгик, антиревматик, ревулзив и дезинфициенс. Ова го оправдуваат големиот број на терпеноидни состојки кои ги содржи, а се носители на неговото дејство (Tümen, I. & Renauen, M. A, 2010).
- Темјанот сеуште се користи во традиционалната медицина поради неговото антибактериско дејство, кое се должи на големата содржина на тимол, состојка со терпенска-фенолна структура (Dorman, HJD, & Deans, SG. 2000).
- Аристолохијата во овој рецепт е употребена поради докажаниот антиспазмодичен ефект (Zhang, G., et al. 2008).
- Маслото од кедар, кое било користено поради ароматичните својства но и антибактериското и антифунгалното дејство, и денес се користи како ароматично масло.
- Маслото од лавор исто така до денес се користи во ароматерапијата, а има антисептично и антиинфективно дејство.
- Основата на мевлемот е направена од восок и горко маслиново масло, кое поради присутноста на незаситени масни киселини придонесува за емолиентното дејство местото на апликација (кожа).
- Во исто време, ризомот од ирис во рецептот ја имал улогата на коригенс на непријатниот мирис, а истиот и денес се користи како база за парфеми.

Во врска со рецептот за лек против воспаление на матката, Целзус запишал:

*Против воспаление на матката, смесата на Нумениј е најдобра и таа содржи: 1 грам шафран, 4 грама восок, 32 грама путер, 48 грама маст од гуска, 2 варени жолчки, и помалку од 40 милилитри масло од роза.**

*(Celsus, *De Medicina* V, 21).

Вториот рецепт, за кој постојат податоци дека Нумениј го препорачувал при воспаленија на матката, се изработувал веројатно во вид на вагиналети.

- Основната активна состојка потекнува од шафранот во комбинација со масло од роза, а употребата се базирала на нивното спазмолитично, адстрингентно, антисептично и антифлогистично дејство. Во поново време, докажано е дека активната состојка на шафранот ја спречува карциногенезата и има антитуморско дејство (Nair SC et al., 1991, Salomi et al. 1991) , што му дава посебно значење на овој рецепт.
- Исто така, за маслото од роза е потврдено силното бактерицидно дејство, кое се должи на фенолните состојки, но и антиоксидантно, поради содржината на токоферол (витамин Е) (Ulusoy, S et al., 2009).

Како база за вагиналетите, користена е маст од гуска, путер и жолчки од јајце, комбинација која поради своите карактеристики, лесно омекнувала на телесна температура и го олеснувала ослободувањето на лековитите состојки.

ЗАКЛУЧОК

Нумениј бил лекар, поет и автор на трудови од зоологијата и медицината во IV и III век пред Христа. Имал напишано поема за банкет, како и трактат за рибите и риболовот.

- ✓ Негова главна преокупација била медицината каде оставил свои пишани дела, кои денес се сметаат за загубени, освен содржината на два негови рецепти за лекови, против подагра и воспалени зглобови и против воспаление на матката.
- ✓ Анализата на рецептите покажува научна оправданост на примената на состојките, од каде може да се заклучи дека Нумениј своевремено бил успешен лекар.
- ✓ Ова го потврдува и познатиот римски лекар и енциклопедист Целзус кој едниот лек од Нумениј го опишал како „најдобар“ од сите дотогаш познати.

Сметаме дека на античкиот македонски лекар Нумениј треба да му се посвети поголемо внимание од страна на нашата научна јавност.

